

УДК 377.3:81

**ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО ВНЗ У ПРОЦЕСІ
ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

Л.М. Кім, І.І. Комарова

У статті розглядаються можливості та педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій студентів медичних ВНЗ у процесі вивчення іноземної мови. На основі аналізу гуманістичного потенціалу навчальної дисципліни «Іноземна мова» і врахування особливостей професійної підготовки майбутніх медичних фахівців у статті визначено комплекс педагогічних умов формування ціннісних орієнтацій студентів медичних ВНЗ у процесі вивчення іноземної мови.

***Ключові слова:** ціннісні орієнтації, іноземна мова, студенти медичного ВНЗ, особистісно розвивальний потенціал іноземної мови, педагогічні умови.*

**THE FORMATION OF VALUES ORIENTATIONS OF MEDICAL STUDENTS IN THE STUDY OF A
FOREIGN LANGUAGE**

L.M. Kim, I.I. Komarova

***Summary.** The features and pedagogical conditions of the formation of values orientations of medical students in the process of learning a foreign language are considered in the article. On the basis of analysis of humanistic potential of the*

discipline "Foreign Language" and consideration of peculiarities of professional training of future health professionals, the complex of pedagogical conditions of formation of values orientations of medical students in the process of learning a foreign language is defined in the article : presenting in the content of the course not only the subject knowledge but also the information that influence the formation of values orientations on students; saturation of the content of teaching with geographic and cultural material that reflects the deontological character of the future professional activity of the students; reorientation of the educational process from knowledge-based into competency approach; the use of problem-searching, creative methods and techniques in teaching that stimulates cognitive activity and personal self-determination of students; incorporation of various models of interpersonal communication in the process of learning a foreign language, cross-cultural interaction and creativity; the use of interactive learning situations that actualizes the personal experience of students and stimulates the expression of their value attitude to the content of educational material; realization of person-to-person approach in the relations between the participants of the educational process, organization of educational cooperation based on the principles of a dialogue, that contributes to the identification of future medical workers with teachers as the exponents of ethical and professional values; creation of the atmosphere of intercultural communication while learning a foreign language, based on mastering of the professional and socio-cultural norms.

Keywords: *values, foreign language, medical students, personality developmental potential of a foreign language, teaching conditions.*

У зв'язку з докорінними змінами в економічній, культурній і духовній сферах життєдіяльності суспільства істотно зростають вимоги до професійної підготовки фахівців різного профілю. У сучасних умовах потрібні не просто компетентні фахівці, що володіють професійними знаннями і вміннями, а зрілі в особистісному плані професіонали з розвинутою самосвідомістю, сформованими ціннісними орієнтаціями, націлені на безперервне професійне самовдосконалення. Особливою мірою це стосується майбутніх медичних працівників, ціннісні орієнтації яких безпосередньо впливають на реалізацію гуманістичної місії професії лікаря. Пацієнт, який довіряє лікареві своє життя і здоров'я, має бути упевнений не лише в його професіоналізмі, але й у порядності, чесності, доброті та милосерді [5].

У зв'язку з цим становлення професіоналізму та гуманістичної свідомості сучасного медичного працівника безпосередньо пов'язується з розвитком мотиваційно-ціннісної підструктури його особистості: світогляду, системи ціннісних ставлень, моральної, естетичної, правової і інших складових культури (К. Абульханова-Славська, І. Бех, О. Бодальов, А.Деркач, Н.Кузьміна, В.Сластьонін та ін.).

Одна з найважливіших проблем сучасної теорії і методики професійної освіти полягає в розробці методичних шляхів формування професійних ціннісних орієнтацій у студентів медичних ВНЗ. Вирішення цього завдання можливе в контексті ідей гуманізації і гуманітаризації медичної освіти, яка повинна забезпечувати умови не лише для професійного, але й особистісного становлення майбутнього фахівця. Професіограма сучасного медичного працівника поряд з фаховими знаннями і вміннями містить такі професійно важливі якості, як гуманність, громадянськість, толерантність, орієнтація на соціальне і професійне самовизначення та самореалізацію, здатність самостійно приймати рішення і нести за них відповідальність.

Аналіз останніх досліджень. Проблема цінностей і ціннісних орієнтацій особистості розглядалася у філософії (В. Алексєєва, С. Анісімов, В. Василенко, О. Дробницький, О. Здравомислов, В. Тугарінов та ін.), а також у соціології (Д. Беляєв, І. Блауберг, В. Водзинська, В. Ольшанський, В. Ядов і ін.).

Психологічний аспект формування ціннісних орієнтацій особистості висвітлений у працях В. М'ясищева, В. Ядова та ін. Вивченням вікових особливостей життєвого і професійного самовизначення особистості займалися К. Абульханова-Славська, Л. Анциферова, Л. Божович, І.Дубровіна, І. Кон, А.Мудрик, Л. Новікова та ін. Велике значення в контексті дослідження проблематики становлення ціннісних орієнтацій особистості мають праці психологів О. Асмолова, Г. Залеського, А.Маркової, В. Мухіної та ін., в яких розглядаються закономірності формування особистості і розвитку ціннісних орієнтацій майбутнього фахівця.

Дослідженням проблеми ціннісних орієнтацій у сфері освіти займалися М. Богуславський, Б. Гершунський, В. Додонов, В. Караковський, Л. Степашко та ін. Питання становлення особистості майбутнього фахівця у рамках професійної освіти розглядаються в працях сучасних дослідників Е. Зеєра, В. Кузнєцова, В. Ледньова, О. Новікова, Є. Ткаченко, В. Федорова та ін. У їх працях розкриті не лише теоретичні основи професійної педагогіки, але й розкрито особливості розвитку ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців на різних етапах їх професійної підготовки.

Аксіологічні аспекти становлення ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців розкриті у працях К. Абульханової-Славської, О. Асмолова, М. Богуславського, О. Бодальова, Б. Гершунського, В. Сластьоніна та ін.

У виконаних протягом останніх років дисертаційних дослідженнях, присвячених теорії та практиці підготовки студентів вищих медичних навчальних закладів, обґрунтовуються методичні шляхи формування окремих гуманістичних якостей майбутніх медиків: людяності, милосердя, скромності, поваги

до людини (О. Андрійчук, М. Воловська, Т. Дем'янчук, А. Остапенко, Р. Тарасова, А. Ткаченко, Л. Ухлова, М. Шегедин та ін.). Водночас аналіз педагогічних джерел свідчить, що у процесі формування ціннісних орієнтацій майбутніх медичних працівників недостатньо враховується потенціал загальногуманітарних дисциплін. Водночас визнається, що важливою метою гуманізації вищої медичної освіти є забезпечення спрямованості освітнього процесу на формування особистості фахівця, становлення його професійно важливих якостей, світогляду, заснованого на розумінні цінності і неповторності людського життя.

Професійна медична освіта повинна не лише дати знання і забезпечити професійний розвиток студентів, але й сприяти засвоєнню ними гуманістичних ціннісних орієнтацій. У вирішенні цього завдання, на наш погляд, особлива роль належить аксіологічному потенціалу предметного навчання, у процесі якого майбутні фахівці оволодівають соціальним досвідом, накопиченим у різних сферах культури. Зокрема, засвоєння студентами гуманістичних цінностей медичної професії з успіхом може відбуватися в процесі вивчення такої гуманітарної дисципліни, як іноземна мова.

У статті ми ставимо за *мету* визначити можливості та педагогічні умови формування професійно-ціннісних орієнтацій студентів медичних ВНЗ у процесі вивчення іноземної мови.

Вклад основного матеріалу. Професійні ціннісні орієнтації пов'язані з самосвідомістю студента, його здатністю розуміти навколишній світ, орієнтуватися в ньому, усвідомлювати свою роль і призначення, обирати цільові і смислові установки для своїх дій і вчинків. Професійні ціннісні орієнтації забезпечують самовизначення студента в ситуаціях навчальної і навчально-професійної діяльності. Від них залежить індивідуальна освітня траєкторія студента, спрямованість і характер майбутньої професійної діяльності [4].

Формування професійно-ціннісних орієнтацій студентів медичних ВНЗ має здійснюватися з опорою на соціальні, соціально-педагогічні і психолого-педагогічні чинники. Важливе значення має обґрунтування педагогічних умов розвитку професійних цінностей майбутніх медичних працівників – особливостей організації навчально-виховного процесу (змісту, форм, засобів, методів, прийомів), що сприяють розвитку ціннісного потенціалу студентів.

Формування професійно-ціннісних орієнтацій – складний і тривалий процес, пов'язаний з всебічним розвитком медичного працівника, його становленням як особистості і фахівця. Серед напрямів такого розвитку можна виокремити:

- інформаційно-світоглядну орієнтацію студентів медичного ВНЗ у розумінні сенсу життя, своєї унікальності та цінності;
- залучення до системи цінностей, що виражають багатство загальнолюдської і національної культури, формування особистого ставлення до них;
- засвоєння загальнолюдських норм гуманізму (істини, справедливості, добра, краси, взаєморозуміння, співчуття, милосердя та ін.) [9].

На наш погляд, успішне формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх медичних працівників у процесі вивчення непрофільних дисциплін можливе, якщо: актуалізувати наявні у студентів моральні цінності, використовуючи потенціал гуманітарних предметів; забезпечити аксіологічну спрямованість змісту навчання, пов'язавши його як з повсякденним життям, так і професійним майбутнім студентів-медиків.

Вся система навчання і виховання у медичному ВНЗ має спрямовуватися на оволодіння майбутніми фахівцями професійно-моральними цінностями, які мають стати основою професійної діяльності та поведінки. Формування ціннісних орієнтацій у професійному становленні майбутнього медичного працівника забезпечується, коли:

- навчальний заклад виступає як культурно-освітній простір, в якому цілісність педагогічного процесу обумовлена духовними цінностями;
- мотиваційно-ціннісна діяльність студентів здійснюється на основі практичного освоєння основ охорони здоров'я;
- навчально-виховна робота забезпечує засвоєння студентами професійно-моральних цінностей у процесі вивчення всього комплексу фахових і загальногуманітарних дисциплін, зокрема, іноземної мови.

Важлива роль у вирішенні завдань гуманітаризації медичної освіти відводиться гуманітарним дисциплінам, які мають значний потенціал розвитку внутрішнього духовно-морального потенціалу майбутніх медичних працівників [4]. Зокрема, вивчення іноземної мови сприяє гуманітаризації та гуманізації медичної освіти, активізує особистісно-професійне становлення студентів за умови реалізації міжпредметних зв'язків з іншими гуманітарними і фаховими дисциплінами.

Іноземна мова володіє значним гуманістичним, особистісно-розвивальним потенціалом, що визначає її суттєвий вплив на становлення професійно-ціннісних орієнтацій студентів:

- студенти активно долучаються до нової культури, освоюють знання, норми і цінності, що дають уявлення про взаємозв'язок і взаємодію культур та комунікативну поведінку особистості;
- розвивається соціоорієнтована рефлексія і емпатійні здібності, що детермінують такі особистісні

якості майбутніх медичних працівників, як тактовність, соціокультурна ввічливість, толерантність;

– формується досвід міжкультурної взаємодії і прояву суб'єктної позиції.

Формування ціннісних орієнтацій студентів у процесі вивчення іноземної мови може забезпечуватися аксіологічним змістом навчальної дисципліни, змістом навчальних завдань, використовуваними методами навчання, характером педагогічного спілкування викладача зі студентами.

Навчальний зміст дисципліни «Іноземна мова» дозволяє акцентувати увагу на питаннях, актуальних для особистісно-професійного становлення майбутніх медичних працівників: особистість медичного працівника; цінність здоров'я; надання психологічної підтримки пацієнтові під час захворювання; уважне і чуйне ставлення до пацієнтів; індивідуальний підхід до кожного пацієнта з урахуванням його особливостей і обставин; цінність життя будь-якої людини і т.д.

Формування професійних ціннісних орієнтацій студентів медичних ВНЗ у процесі вивчення іноземної мови потребує обґрунтування й впровадження в освітню практику відповідних педагогічних умов. Найважливішими з них, на наш погляд, є:

– корекція змісту навчальної дисципліни з метою представлення в ньому не лише предметних знань, але й інформації, що впливає на формування ціннісних орієнтацій студентів;

– насичення змісту країнознавчим і культурологічним матеріалом, що відображає етико-деонтологічний характер майбутньої професійної діяльності студентів;

– переорієнтація цільових установок навчального процесу зі знаннево-орієнтованих на компетентісно-розвивальні;

– використання у процесі навчання проблемно-творчих, пошукових методів і прийомів, які спонукають студентів проявляти пізнавальну активність, стимулюють особистісно-професійне самовизначення;

– інкорпорація в процес навчання іноземної мови різноманітних моделей міжособистісної комунікації, міжкультурної взаємодії і творчості;

– використання діалогових навчальних ситуацій, що задіюють особистісний досвід студентів і стимулюють вираження ними ціннісно-сислового ставлення до матеріалу, що вивчається;

– реалізація суб'єкт-суб'єктного підходу у стосунках між учасниками педагогічного процесу, організація педагогічної взаємодії з студентами на засадах діалогу, що сприяє ідентифікації майбутніх медичних працівників з викладачами як носіями етичних і професійних цінностей;

– створення під час навчання атмосфери іншомовного міжкультурного спілкування, орієнтованого на оволодіння студентами ціннісно-професійними і соціокультурними нормами.

Успішне становлення професійних ціннісних орієнтацій під час підготовки студентів у медичному ВНЗ можливе на основі впровадження педагогічної моделі, що містить такі взаємопов'язані компоненти: інформаційно-теоретичний, ціннісно-орієнтаційний, нормативно-регулятивний, комунікативний, практичний. При цьому три перші компоненти визначають зміст і спрямованість діяльності студентів-медиків, останні два – передбачають її безпосередню реалізацію.

Для студентів медичних спеціальностей предмет «Іноземна мова» не є профільним, у зв'язку з чим важливо переконливо показати їм роль і місце англійської мови у житті та діяльності медичного працівника. Для медичних працівників основними сферами застосування іноземної мови є: спілкування з іноземцями під час надання невідкладної медичної допомоги, збір анамнезу, догляд за пацієнтом, відпуск ліків в аптеці, читання іншомовної літератури за фахом, участь у міжнародних конференціях і виставках.

Під час занять з іноземної мови необхідно звертати увагу студентів на такі професійно важливі цінності, як толерантність, гуманність, милосердя, справедливість, усвідомлення соціальної значущості професійної діяльності медичного працівника, ціннісне ставлення до результатів діяльності, ціннісне ставлення до прийняття професійних рішень, ціннісне ставлення до пошуку і використання інформації для ефективного виконання професійних функцій, ціннісне ставлення до професійного розвитку і самовдосконалення, ціннісне ставлення до соціальних і культурних відмінностей.

Навчальна діяльність студентів має організовуватися таким чином, щоб стимулювати обмін думками і особистим життєвим досвідом. Студенти повинні отримувати необхідні мовні ресурси для здійснення вербальної комунікації та виконання навчальних завдань.

Доцільно моделювати на основі навчального матеріалу виховні ситуації, які дозволяють студентам обрати правильну модель поведінки і висловити свої погляди на ту чи іншу життєву, професійну проблему.

Ефективними у контексті формування гуманістичних ціннісних орієнтацій студентів під час занять з іноземної мови є такі виховні засоби, як прислів'я, приказки, афоризми, що презентують загальнолюдські норми моралі і дають стимул до ціннісного самовизначення. Осмислення базових моральних істин дає змогу краще зрозуміти норми і цінності, що становлять аксіологічну основу медичної професії. Надалі ці істини можуть стати керівництвом до дії і підказати студентам правильне рішення у складних професійних або життєвих ситуаціях.

У контексті формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх медичних працівників під час занять з іноземної мови важливе значення мають активні методи навчання: комунікативний, ігровий, проблемний, проектний та ін. За комунікативного методу навчання іноземної мови відбувається через спілкування, забезпечення практичної спрямованості завдань. Кожен студент усвідомлює, що може дати особисто йому практичне володіння іноземною мовою. Комунікативне навчання здійснюється на основі ситуацій і проблем спілкування, в ході яких студенти моделюють реальну діяльність. З цією метою можуть використовуватися мовленнєві вправи, у процесі виконання яких студенти вирішують мовленнєво-мислительні завдання. Такі вправи використовуються під час переказу тексту, опису картин, осіб, предметів, коментування якихось подій. Участь у таких ситуаціях сприяє формуванню у студентів умінь обирати цільові і смислові установки для своїх дій і вчинків, приймати рішення.

У рамках професійної підготовки сучасного медичного працівника особлива увага повинна приділятися діалогічним формам спілкування у професійних ситуаціях. У ході діалогу можна змодельовати різні аспекти професійної медичної діяльності в навчальному процесі, забезпечити умови для комплексного використання професійних знань студентів і вдосконалення їх іншомовної компетентності. Діалог сприяє формуванню умінь і навичок усного мовлення, мотивує мовленнєву діяльність студентів, оскільки виникає потреба що-небудь сказати, запитати, з'ясувати. Такі завдання спонукають студентів мислити, аналізувати, систематизувати засвоєний матеріал, а також активізують пізнавальну діяльність [8].

Найбільш поширеною роботою з діалогами є їх складання на задану тему, наприклад: «At the chemist's», «At the hospital», «Call an ambulance». Також для підвищення мотивації і розвитку діалогічного мовлення ефективні вправи «Complete the dialog» або «Fill in the missing words». Студентам роздаються картки з діалогами, в яких пропущені симптоми, діагнози, назви ліків або їх дозування. Під час виконання таких вправ студентам потрібні не лише навички англійської мови, але й знання профільюючих предметів.

Застосування ігрових методів на заняттях з іноземної мови активізує розвиток творчих здібностей студентів, які проявляють власну ініціативу і займають активну соціальну позицію.

Використання методу проектів сприяє не тільки розвитку самостійного мислення і дослідницьких умінь, але й формуванню ціннісних орієнтацій студентів. Робота над проектами відкриває можливості для самовираження і самореалізації майбутніх медичних працівників. Під керівництвом викладачів вони можуть розробляти творчі проекти з таких професійно важливих тем, як «У здоровому тілі – здоровий дух», «Екологія довкілля», «Профілактика тютюнопаління», «Роль лікаря в житті суспільства» тощо. Такий вид діяльності дає змогу студентам застосовувати свої знання в реальних життєвих ситуаціях, що сприяє формуванню ціннісного ставлення до здоров'я та ідей здорового способу життя.

У процесі формування ціннісних орієнтацій студентів під час вивчення іноземної мови важливе значення має використання лінгвокраєзнавчого і культурологічного матеріалу, що відображає етико-деонтологічний характер майбутньої професійної діяльності (звичаї, етикет, соціальні стереотипи, історія і культура країни тощо). Завдяки цьому у студентів формується повага до інших народів, толерантність до іншого способу життя, ціннісне ставлення до міжкультурних відмінностей; розвиваються творчі здібності і креативне мислення.

Висновки. Отже, навчальна дисципліна «Іноземна мова» містить значний виховний потенціал, розкриття і використання якого під час занять може сприяти формуванню гуманістичних цінностей у студентів медичних ВНЗ. Педагогічними умовами формування ціннісних орієнтацій майбутніх медичних працівників у процесі вивчення іноземної мови є: насичення змісту країнознавчим і культурологічним матеріалом, що відображає етико-деонтологічний характер майбутньої професійної діяльності студентів; використання у процесі навчання проблемно-творчих, пошукових методів і прийомів; використання діалогових навчальних ситуацій, що задіюють особистісний досвід студентів і стимулюють вираження ними ціннісного ставлення до навчального матеріалу; організація педагогічної взаємодії з студентами на засадах діалогу, що сприяє ідентифікації майбутніх медичних працівників з викладачами як носіями етичних і професійних цінностей; створення під час навчання атмосфери іншомовного міжкультурного спілкування, орієнтованого на оволодіння студентами ціннісно-професійними і соціокультурними нормами.

Література

1. Алексеева В. Г. Ценностные ориентации как фактор жизнедеятельности и развития личности / В. Г. Алексеева // Психологический журнал — 1994. — № 5. — С. 63 — 70.
2. Андрійчук О.Я. Педагогічні особливості гуманістичної підготовки студентів медичного коледжу / О.Я. Андрійчук // Проблеми педагогічних технологій. – Луцьк, 2002. - № 4. - С. 107-114.
3. Белоконева Е. В. Формирование гуманистических ценностей у студентов медицинских вузов в процессе изучения иностранного языка: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Белоконева Елена Владимировна. – Елец, 2012. – 232 с.
4. Денисов И. Н. Высшее медицинское образование: эволюция, проблемы, перспективы / И. Н. Денисов. — М. : Издательство ММСИ, 1998. - 112 с.
5. Медицинское образование XXI века : матер. V Межд. науч.-пр. конф. — Витебск, 2000. — С. 77.

6. Музалевская Л. В. Решение проблемы гуманизации медицины / Л. В. Музалевская // Методологическое обеспечение современных философских проблем : сб. науч. тр. — Иркутск, 2006. — № 5. - С. 213-226.
7. Нургалиева Г. К. Психолого-педагогические основы системы ценностного ориентирования личности / Г. К. Нургалиева. - СПб., 1993. – 250 с.
8. Образцов П.И. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов / П.И. Образцов. - Орёл: ОГУ, 2005. - 156 с.
9. Шаров А. С. Система ценностных ориентации как психический механизм регуляции жизнедеятельности человека : автореф. дис. ... канд. псих. наук / А. С. Шаров. – Новосибирск, 2000. – 20 с.